

به نام خدا

حضور پژوهشگاه ابن سینا به عنوان نماینده جمهوری اسلامی ایران

در اجلاس بین المللی کمیته اخلاق زیستی یونسکو

۲۳-۲۵ نوامبر ۲۰۰۹ (۴-۲ آذر ماه ۱۳۸۸) مکزیکوسیتی

(گزارش تکمیلی)

16 Session of the International Bioethics Committee of UNESCO (IBC)

Mexico City 2009

شانزدهمین اجلاس بین المللی کمیته اخلاق زیستی یونسکو در مکزیکو سیتی با حضور نمایندگان بیش از پنجاه کشور و چهره‌های برجسته آکادمیک، در تاریخ ۲۳ الی ۲۵ نوامبر ۲۰۰۹، برابر با ۲ الی ۵ آذر ماه ۱۳۸۸، آغاز به کار کرد. در این اجلاس، متخصصان حوزه‌های مختلف از نقاط گوناگون جهان مباحث متنوعی را در ارتباط با موضوع اخلاق زیستی و تأثیر آن بر حقوق انسانی، در پرتو پیشرفت‌های شگرف پزشکی، مطرح کردند. محورهای اصلی این اجلاس عبارت بود از:

- اصل مسئولیت اجتماعی و بهداشت، در پرتو ماده ۱۴ اعلامیه جهانی اخلاق زیستی و حقوق بشر ۲۰۰۵
- موضوع اخلاق زیستی در آمریکای لاتین و حوزه دریای کارائیب: تجارب و چشم اندازها
- اخلاق زیستی و آگاهی عمومی از منظر دول آمریکای لاتین
- آموزش و بستر سازی اخلاق زیستی
- اخلاق زیستی و کمیته‌های ملی در آمریکای لاتین و حوزه دریای کارائیب: چالش‌ها و چشم اندازها

در این گزارش کوتاه خلاصه ای از مباحث طرح شده توسط اساتید و مقامات اجرائی یونسکو و کشور میزبان در اجلاس شانزدهم، و گزارش کمیته اخلاق زیستی پیرامون بهداشت و مسئولیت اجتماعی^۱، شبیه‌سازی انسانی و حاکمیت

¹ Social Responsibility and Health: Report of the IBC Group

جهانی^۲ و نیز اصل احترام به آسیب‌پذیری و تمامیت شخصی انسان^۳، به‌طور خلاصه مورد بررسی قرار می‌گیرد. آشکار است که متن کامل مقالات و بحث‌های مطرح شده در این نشست که از سوی متخصصان حوزه‌های مختلف ارائه شد، می‌تواند افزون بر استفاده در محافل علمی و آکادمیک، مورد توجه مسؤولان اجرایی کشور قرار گیرد تا با بومی‌سازی و تطبیق مباحث طرح شده با ظرفیت‌های قانونی کشور، گام‌های موثری در جهت حاکمیت اخلاق در پژوهش و تمرین‌های عملی پزشکی برداشت. گزارش‌های کمیته اخلاق زیستی که مبتنی بر فعالیت چند ساله‌ی کار – گروه‌های تخصصی بوده است، از یک‌سو، تصویری واقع‌بینانه در حوزه‌های مطرح شده ارائه کرده و از سوی دیگر، مسیر رسیدن به مطلوب در حوزه اخلاق زیستی را در پرتو نگرش متفاوت دولت‌ها مطرح کرده است.

همه بر این نکته اذعان داریم که در میهن اسلامی ما تلاش‌های بسیاری در حوزه اخلاق زیستی از سوی یونسکو (مانند جایزه این سینا، از سال ۲۰۰۲ تاکنون)، یا دانشگاه‌ها و سایر نهادهای مدنی صورت گرفته، اما عدم توجه به اقدامات تقنینی موجب بروز فاصله‌ای قابل توجه میان این حوزه و دستاوردهای علمی و تکنولوژیک گردیده است. امیدواریم با عنایت به مباحث عمیق اخلاقی منبث از شریعت اسلامی و فقه پویای شیعه، فرهنگ غنی و کهن ایرانی و نیز ظرفیت‌های عظیم کشور، با تدوین قوانین و مقررات مناسب نه تنها فاصله موجود را از بین ببریم بلکه در ترویج و توسعه این گرایش مهم در جامعه بین‌المللی در آینده، نقشی ارزنده ایفا نمائیم.

مباحث طرح شده در شانزدهمین نشست کمیته اخلاق زیستی

دوشنبه ۲۳ نوامبر ۲۰۰۹ اولین روز نشست فوق‌الذکر بود که وزیر علوم مکزیک، آقای ارازابل^۴، طی سخنانی به اهمیت اخلاق زیستی و حاکمیت آن بر مطالعات، پژوهش و تحقیقات پزشکی اشاره کردند و آمادگی کشور میزبان را برای همکاری با سازمان‌های بین‌المللی و نهادهای مدنی، جهت ارتقاء بحث اخلاق زیستی، اعلام کردند. آقای ارازابل آماري از توفیقات کشور مکزیک و توجه کشورهای حوزه آمریکای لاتین هم به لحاظ بسترسازی و هم به لحاظ قانونی، ارائه و در عین حال، از یونسکو و متخصصان حاضر دعوت کردند تا با بررسی عمیق و همه‌جانبه، برای توسعه اخلاق زیستی، همگام با تحولات سریع علمی، اقدام نمایند.

^۲ Human Cloning and International Governance: Follow up to the Report of IBC

^۳ Principle of Respect for Human Vulnerability and Personal Integrity: Preliminary Outline

^۴ Lujambio Irazabal

آقای سین⁵ معاون امور اجتماعی و علوم انسانی یونسکو سخنران بعدی بود که گزارشی مفصل از تلاش‌های کمیته اخلاق زیستی و گروه‌های کاری این کمیته در تدوین پیش نویس‌های مربوط ارائه کردند. بررسی این گزارش‌ها و نظرات ارائه شده در جهت ارتقاء و ورود ماهوی به مباحث در روز سوم نشست مورد توجه نمایندگان حاضر و شرکت‌کنندگان واقع شد که متعاقباً به آن خواهیم پرداخت. ایشان به تغییرات انجام گرفته در یونسکو و حضور فعال زنان در کسب کرسی‌های حساس اشاره کردند و گفتند که یونسکو، به شکل علمی، در جهت رفع موانع جنسیتی اقدام کرده است. جایگاه حقوقی یونسکو و تأثیر ارزنده بیانیه‌ها و اعلامیه‌های این سازمان بین‌المللی در فرهنگ سازی و ارتقای استاندارد بین‌المللی در زمینه‌های مختلف، به‌ویژه اخلاق زیستی، از مباحث مطرح شده از سوی ایشان بود.

مارتین پالومو⁶ رئیس کمیته اخلاق زیستی نیز طی سخنانی کوتاه به فعالیت‌های کمیته اخلاق زیستی و تلاش یونسکو در جهت نهادینه ساختن امور اخلاق زیستی اشاره کردند. آقای مارتین پالومو از نمایندگان حاضر در اجلاس مصرانه خواستند مباحث مورد طرح در این اجلاس را در کشورهای خود توسعه دهنده و از طریق مشارکت با سازمان بین‌المللی یونسکو و سایر نهادهای ملی و بین‌المللی، در جهت تهیه و تدوین قوانین و مقررات مناسب برای حفظ حقوق افراد و کرامت آنان با عنایت به ساختار حقوقی کشور خود، گام‌های علمی بردارند.

بعد از افتتاح رسمی و ایراد سخنان وزیر علوم مکزیکی، معاون دبیر کل در امور اجتماعی و علوم انسانی، اجلاس به‌طور رسمی وارد شور گردید.

گزارش پیشرفت برنامه اخلاق زیستی یونسکو: ترویج و توسعه و انتشار اعلامیه جهانی و اخلاق زیستی و حقوق بشر، ظرفیت‌ها و فعالیت

اولین موضوع، با عنوان "گزارش پیشرفت برنامه اخلاق زیستی یونسکو: ترویج و توسعه و انتشار اعلامیه جهانی و اخلاق زیستی و حقوق بشر، ظرفیت‌ها و فعالیت" توسط آقای هاو⁷ پیگیری شد. آقای هاو مقاله خود را به ۳ محور رصد اخلاق زیستی جهانی، آموزش اخلاق زیستی و بررسی کمیته‌های اخلاق زیستی اختصاص داد. ایشان به ۳ پروژه اجرایی یونسکو، به شرح زیر، اشاره کردند:

- رصد اخلاق زیستی جهانی⁸،

⁵ Pire Sane

⁶ Adolf Martin Palomo

⁷ Hen ten Hare

⁸ Global ethics observatory

- برنامه آموزش اخلاق زیستی^۹
- بررسی کمیته اخلاق زیستی^{۱۰}

در بحث رصد اخلاق زیستی جهانی ایشان موارد زیر را محور بحث قرار دادند:

- متخصصان
- نهادها، سازمان‌ها و کمیسیون‌ها
- برنامه تدریس مباحث اخلاقی
- قانونگذاری‌ها انجام گرفته (۲۲کشور تاکنون)
- تنظیم ۱۵۱ کد رفتاری
- منابع اخلاق

در بحث آموزش اخلاق زیستی به اهمیت و نقش آموزش اشاره و اذعان کردند که تحول در هر نظامی از طریق آموزش امکان پذیر می‌گردد. در این راستا، موارد زیر را مورد بحث و بررسی قرار دادند:

- تدوین مسیر تدریس اخلاق زیستی متخصصان
- نمونه گیری از برنامه های آموزشی
- برنامه جامع و اصلی آموزش اخلاق زیستی
- دوره‌های آموزشی اخلاق زیستی
- کد رفتاری؛ چرا و چگونه؟
- دسترسی به منابع آموزشی به زبان‌های انگلیسی، فرانسه، عربی، روسی و اسپانیولی
- توسعه منابع آموزشی از طریق انتشار کتب و مقالات
- بررسی سرفصل‌های آموزشی و تلاش در جهت اصلاح

انجام نشست‌های تخصصی در بوداپست ۲۰۰۴، مسکو ۲۰۰۵، تهران ۲۰۰۶، مسقط ۲۰۰۶، استانبول ۲۰۰۷، مراکش ۲۰۰۸ و داکار ۲۰۰۸، به عنوان نمونه دیگری از فعالیت‌های یونسکو در جهت توسعه اخلاق زیستی از سوی ایشان طرح شد. همچنین ایشان به برنامه آموزش اخلاق زیستی در ارتباط با موضوعات متنوع اشاره کردند که از آن جمله می‌توان موارد ذیل را برشمرد:

- اخلاق زیستی در دندان پزشکی

⁹ Ethics Education Program

¹⁰ Assisting Bioethics Committees

- اخلاق زیستی در مهندسی
- اخلاق زیستی در محیط زیست
- اخلاق زیستی در حقوق
- اخلاق زیستی در علوم اجتماعی
- اخلاق زیستی در پزشکی
- اخلاق زیستی در پرستاری
- اخلاق زیستی در قبال تکنولوژی
- اخلاق زیستی و حیوانات

ایشان با ذکر نمونه‌هایی از آموزش‌های انجام شده در گرایش‌های فوق‌الذکر اعلام کردند آموزش این مباحث تا کنون در ۴۴ کشور اروپایی، آسیایی، آفریقایی و آمریکایی لاتین با همت یونسکو و مقامات محلی انجام پذیرفته است.

مقاله بعدی توسط پرفسور گارفا^{۱۱} استاد دانشگاه برزیل که مدیر کرسی حقوق بشر یونسکو بود، ارائه گردید. ایشان سخنان خود را با نقد تفکر برتری جویانه و حاکمیت استانداردهای مضاعف از سوی قدرت‌های برتر، به ویژه ایالات متحده، آغاز کرد. گارفا به اهمیت اخلاق زیستی در قبال تحولات و تأثیرات ناشی از تکنولوژی‌های اخیر اشاره کرد و مدعی شد بخش قابل توجهی از کشورهای آمریکای لاتین، به واسطه فرهنگ آن منطقه و آموزش‌های بین‌رشته‌ای توانستند گام‌های مثبت و ارزشمندی در این حوزه بردارند. ایشان همچنین، به چالش‌های اساسی در این راه، به‌ویژه فقدان قانونگذاری و ضمانت اجرا در این باب پرداختند و اظهار امیدواری کردند دستور العمل‌های اخلاقی در آینده نزدیک بتواند ضمانت‌های اجرائی لازم را پیدا کند. گارفا به بحث آموزش در دانشگاه‌های برزیل اشاره کرد و راه‌اندازی مقاطع کارشناسی‌ارشد و دکتری را برای توسعه و ترویج علمی و آکادمیک امری لازم و ضروری شمرد.

اخلاق زیستی در آمریکای لاتین و حوزه دریای کارائیب: تجارب و چشم‌اندازها

عنوان موضوع دوم اجلاس "اخلاق زیستی در آمریکای لاتین و حوزه دریای کارائیب: تجارب و چشم‌اندازها" بود که با ارائه ۴ مقاله توسط دکتر روزا^{۱۲}، دکتر آلوارز^{۱۳}، پروفیسور تامایو^{۱۴} و پروفیسور استپک^{۱۵} دنبال شد. در مقالات ارائه شده موضوعات زیر مورد توجه ارائه‌کنندگان مقالات از آمریکای لاتین و دریای کارائیب قرار گرفت:

^{۱۱} Volnei Garrafa

^{۱۲} Emilio La Rosa

^{۱۳} Asuncion Alvarez

^{۱۴} Ruy Perez Tamayo

۱. مباحث اخلاق زیستی و آگاهی‌های عمومی: دیدگاه‌های کشورهای آمریکای لاتین
۲. اقدامات قانونی در آمریکای لاتین و حوزه دریای کارائیب که زمینه اجرای اعلامیه اخلاق زیستی یونسکو را فراهم کند.

۳. آموزش اخلاق زیستی در در آمریکای لاتین و حوزه دریای کارائیب

۴. کمیته‌های اخلاق زیستی در آمریکای لاتین و حوزه دریای کارائیب: معضلات و چشم‌اندازها
معنای لغوی اخلاق زیستی و رابطه آن با طبیعت، مراقبت‌های بهداشتی و تحقیقاتی و نیز، تلقی‌های فلسفی و مذهبی و درک متقابل از این مفهوم، در مباحث طرح شده مورد توجه قرار گرفت. در تحلیل بحث اخلاق زیستی به راه‌های رسیدگی، رویه‌ها و خروجی‌های آکادمیک، نگرش‌های سیاسی و اقتصادی و نیز تلقی‌های متفاوت ناشی از تفاوت فرهنگ‌ها و نگرش متفاوت مذهبی اشاره شد. در بحث آموزش به رویه‌های درسی حاکم در دوره‌های فوق لیسانس و دکتری اخلاق زیستی در برخی از کشورهای آمریکای لاتین، از جمله برزیل و آرژانتین، اشاره شد. از آینده این موضوع در آمریکای لاتین و دریای کارائیب نیز، در محورهای زیر بحث گردید:

- . فرصت‌ها و تهدیدها
 - . نیاز مبرم به مشارکت اندیشمندان
 - . حاکمیت اخلاق زیستی در جامعه
 - . ارتباط متقابل با حوزه‌های دیگر
 - . تشخیص، اندیشه و تحول
 - . منافع حاصل
 - . نیاز به قانونگذاری در حوزه‌های مختلف
- سه رأی صادره از دادگاه عالی مکزیک که در آن اعلامیه جهانی اخلاق زیستی مورد توجه قرار گرفته بود و با ارجاعات مستقیم به مباحث اخلاقی مطرح در دو اعلامیه جهانی و قطعنامه مجمع عمومی سازمان ملل و لحاظ کردن اصول حقوق بشر صادر شده بود، از سوی یکی از قضات برجسته برای حاضران ارائه شد و مورد توجه بسیاری قرار گرفت. این روند بیانگر ارتباطی معقول میان سیستم قضائی با تحولات روز جهانی و تعهدات دولت‌ها در قبال اعلامیه بین‌المللی است.

در ادامه، مقالاتی از سوی پرفسور اندرات^{۱۶}، پرفسور هرت^{۱۷}، پرفسور امپیر^{۱۸} و قاضی رمن^{۱۹}، با توجه به وضعیت اخلاق زیستی در قبال پژوهش‌ها و اعمال پزشکی در کشورهای نیکارگوئه، ونزوئلا و آرژانتین، ارائه شد. قاضی رمن به چند قضیه مطرح در دیوان عالی مکزیک اشاره کردند و وضعیت قضائی و اقدامات تقنینی مکزیک را مورد بررسی قرار دادند.

گزارش‌های کمیته اخلاق زیستی

۱. اصل احترام به تمامیت شخصی و آسیب‌پذیری انسان^{۲۰}

در جلسه پانزدهم کمیته اخلاق زیستی در پاریس، پیشنهاد بعضی از اعضا مبنی بر آغاز کار در مورد اصل احترام به آسیب‌پذیری انسان و تمامیت شخصیتی در سندی مجزا به تصویب اعضای کمیته اخلاق زیستی رسید. به دنبال این توافق، فعالیت مناسبی در جهت روشن کردن ابعاد این موضوع با ارجاع مستقیم به تصویری واقعی از فاصله موجود میان کشورهای پیشرفته و در حال توسعه، انجام شد. در این گزارش تاکید شد آسیب‌پذیری مفهومی مشترک است که به کارگیری آن در حوزه پزشکی و اخلاق زیستی از قدمتی طولانی برخوردار است. این در حالی است که چارچوب قوانین و مقررات تنها به بخشی از آن پرداخته و نتوانسته است به درستی حمایت‌های لازم از افراد بشر در مقابل مخاطرات ناشی از تحولات تکنولوژی را پیش‌بینی نماید. بلومونت بر این باور است که این مفهوم در اخلاق زیستی ارتباطی عمیق با تحقیقات و تمرین‌های پزشکی دارد و اصول اخلاقی برای حمایت و حفاظت از شأن و کرامت انسان‌ها مطرح می‌گردد. ماده ۸ اعلامیه جهانی اخلاق زیستی و حقوق بشر در این زمینه اشعار می‌دارد:

در اعمال پیشبرد دانش علمی و تمرین‌های پزشکی وابسته به فن‌آوری آسیب‌پذیری بشر باید لحاظ گردد و در این راستا باید حمایت‌های ویژه‌ای از تمامیت شخصیتی افراد و گروه‌های آسیب‌پذیر صورت پذیرد.

اعلامیه هلسینکی در سال ۱۹۹۶ به این مهم توجه کرده و حمایت از افراد بشر در مقابل پیشرفت‌های علمی را خواستار شده است. اعلامیه جهانی حقوق بشر و ژنوم انسانی نیز به این امر توجه خاص کرده است. البته، باید اذعان

¹⁶ Armando Andruet

¹⁷ Claude Huriet

¹⁸ Gabriel Empaire

¹⁹ Jose Ramon

²⁰ Principle of Respect for Human Vulnerability and Personal Integrity: Preliminary Outline

کرد که مفهوم موسع حمایت از افراد بشر در قبال تحولات فن آوری و آسیب پذیری بشر در اعلامیه بارسلونا ۱۹۹۸ دیده شده است. در این اعلامیه، به طور خاص، بحث کرامت انسانی در فعالیتهای تحقیقاتی و عملی مورد بحث و حمایت قرار گرفت که این امر به معنای تأکیدی مجدد و قدرتمندانه در جهت به رسمیت شناختن این حق و بستر سازی لازم برای احترام و فعلیت بخشیدن بدان محسوب می‌گردد.

یونسکو نیز به تبعیت از اعلامیه‌های جهانی در نشست‌های مختلف به حمایت از این حق افراد بشر پرداخته و به آسیب‌پذیری بشر در قبال تحولات سریع در حوزه پزشکی اشاره کرده است. با عنایت به رویکرد اعلامیه‌های جهانی از جمله موارد ذکر شده، پرسش‌های بسیاری مطرح است که در این نوشتار سعی می‌شود به شکل خلاصه به بخشی از آن که به اعتقاد نگارنده از اهمیتی خاص برخوردار است، اشاره گردد.

- ارتباط دانش و تمرین‌های پزشکی با به رسمیت شناختن این حق و احترام به تمامیت شخصی افراد و حمایت از قشرهای آسیب‌پذیر چیست؟

- در صورت به رسمیت شناختن آن، چگونه این حق قابلیت اجرا پیدا خواهد کرد؟

- قلمرو محدودیت‌ها در تحقیقات و تمرین‌های پزشکی، با هدف حمایت از اشخاص آسیب‌پذیر، تا کجاست؟ چگونه می‌توان میان افراد بشر قائل به تمایز شد و عده ای را در زمره اشخاص آسیب‌پذیر دانست؟

- ملاک این تمایز چیست؟

- و در نهایت، ارائه خدمات بهداشتی و درمانی و یا انجام تحقیقات و پژوهش‌های علمی، در مورد اقشار آسیب‌پذیر چگونه خواهد بود؟

در مقام پاسخ به پرسش‌های فوق و نیز پرسش‌های مشابه، برخی از نویسندگان تلاش کردند با ارائه طبقه‌بندی‌های مختلف افراد و تحقیقات مبتنی بر قصد و اراده راهکارهایی عملی و واقع بینانه ارائه دهند. گزارش کمیته اخلاق زیستی با طبقه بندی اقشار، افرادی را که بیشتر در معرض این آسیب‌ها هستند، از قبیل زنان، کودکان، اقلیت‌ها و ... مشخص کرده است که می‌توان گفت این پیش‌نویس تا حدودی توانسته است به پرسش‌ها پاسخ دهد و نیز راهکارهایی را برای آن ارائه نماید. اگرچه میان آنچه مطلوب و مقبول است، با واقعیت موجود فاصله ای بسیار عمیق وجود دارد.

۲. سلامت و مسئولیت اجتماعی

به دنبال تلاش بی وقفه کمیته اخلاق زیستی و کارشناسان حوزه‌های مختلف یونسکو، بعد از تصویب اعلامیه جهانی اخلاق زیستی و حقوق بشر در سال ۲۰۰۵، پیش‌نویس اولیه در ارتباط با سلامت و مسئولیت اجتماعی تهیه و تدوین

گشت. فعالیت‌های مرتبط با این پیش‌نویس از نشست دوازدهم کمیته اخلاق زیستی یونسکو در ژاپن شروع و در نشست شانزدهم این کمیته در مکزیک نهائی شد. در حقیقت این پیش‌نویس نتیجه ۴ سال کار، مطالعه و تحقیقات متخصصان بوده است که با دریافت نظرات نمایندگان دول عضو، اساتید و محققان حاضر در اجلاس شانزدهم تکمیل گردید. در ارتباط با موارد ذکر شده در این پیش‌نویس، آقای مارتیز پولومو بر این نکته تأکید کرد که این گزارش صرفاً بیان‌کننده دیدگاه‌های دول عضو و اعضای کمیته اخلاق زیستی نیست، بلکه با بهره‌گیری از دانش و تخصص افراد مختلف و نیز با اتکا به آمارهای رسمی منشره سعی در ارائه تصویری صریح و واقع‌گرایانه از شرایط موجود در جامعه بین‌المللی دارد و با هدف ارائه راهکارهای منطبق با مشکلات تهیه و تنظیم شده است. ایشان همچنان تأکید کردند که این بدین معنی نیست که گزارش بدون عیب و نقص است. بحث مسئولیت اجتماعی و سلامت در پرتو نگرش جهانی و آمارهای سازمان بهداشت جهانی که تفاوت‌های فاحش و تکان‌دهنده‌ای از وضعیت سلامت میان کشورهای پیشرفته و برخی از کشورهای در حال توسعه، به‌طور عام و کشورهای قاره آفریقا، به‌طور خاص، نشان می‌دهد، در این گزارش مورد بحث واقع شده است. شاید این هشدار، دول عضو و همچنین سایر اشخاص حقیقی و حقوقی را بر آن دارد که گام‌های مثبت و موثری برای کاهش این شکاف و تبعیض بردارند. از منظر اخلاق زیستی، بحث توسعه اخلاق و ابعاد مختلف حاکمیت قانون در ارتباط با ایجاد مسئولیت اجتماعی و ارتباط آن با سلامت مورد توجه واقع شده است. گزارش کمیته اخلاق زیستی در ۶ فصل شامل مقدمه‌ای از اعلامیه جهانی اخلاق زیستی و حقوق بشر، در پرتو ماده ۱۴ این اعلامیه که توسعه موسع از مفهوم مسئولیت اجتماعی در سلامت را خواستار شده، تنظیم گردیده است. در تفسیر ماده ۱۴ باید به این نکته توجه کرد که معضل مراقبت‌های بهداشتی معضلی جهانی است که همه افراد بشر به نوعی ممکن است با آن سر و کار داشته باشند، اگرچه به دلایل مختلف تفاوت‌هایی در جوامع مختلف در این باب دیده می‌شود. در پرتو این نگرش، ۵ عنصر به‌عنوان علائمی که ضروری است در تصمیمات جهانی مورد توجه قرار گیرد، به شرح زیر اعلام گردید:

- دسترسی مطلوب به مراقبت‌های بهداشتی و داروهای لازم برای زنان و کودکان
- دسترسی کافی به آب آشامیدنی سالم
- توسعه مطلوب شرایط زندگی و محیط زیست
- رفع و امحای تمامی صوری که افراد را از حقوق حقه خود به هر دلیل محروم می‌سازد
- کاهش فقر و بی‌سوادی.

۳. شبیه سازی انسانی و حاکمیت جهانی

این گزارش کمیته اخلاق زیستی یونسکو نیز، بر اساس مصوبه اجلاس پانزدهم تهیه و تدوین گردیده است. پیش از ورود به کلیات این گزارش لازم است به این نکته اشاره شود که بحث شبیه سازی انسانی و کاربردهای عملی و حاکمیت جهانی در قبال مخاطرات آن، به شکلی بسیار عمیق و جدی در سطح بین المللی مطرح بوده و هست. از این رو، یونسکو به این موضوع توجهی ویژه داشته و بعد از یک دهه کار جدی، موفق به درج آن در اعلامیه‌های جهانی، از جمله اعلامیه جهانی ژنوم انسانی^{۲۱} شد. خطرات ناشی از شبیه سازی انسانی موجب شد که در سطح بین المللی ۲ اعلامیه از سوی سازمان ملل متحد و یک اعلامیه از سوی سازمان بهداشت جهانی تدوین گردد که بر اساس آنان چارچوبی برای حاکمیت جهانی در قبال موضوع شبیه‌سازی انسانی تهیه و تدوین شود.^{۲۲} اعلامیه جهانی ژنوم انسانی و حقوق بشر مصوب ۱۹۹۷ و قطعنامه مجمع عمومی سازمان ملل متحد به شماره ۵۳/۱۵۲، در سال ۱۹۹۸^{۲۳} به صراحت موضوع شبیه‌سازی انسانی را ممنوع کرد. بر اساس دو مصوبه ذکر شده شیوه‌هایی نظیر تولیدمثل انسانی که به شأن و منزلت انسانی خدشه وارد می‌سازند، ممنوع است و دولت‌ها با به‌کارگیری راهکارهای مناسب متعهد به کنترل آن هستند. از این رو، از دولت‌ها و مقامات ذی‌صلاح خواسته شده است تا با همکاری با نهادهای بین المللی و ملی گام‌های موثری در این راه بردارند. همچنین، از دولت‌ها خواسته شده است اصول مندرج در این بیانیه را که ارتباط مستقیم با شأن، کرامت و حفاظت از تمامیت انسانی دارد، محترم بشمرند و در جهت نهادینه ساختن راهکارهای مقابله با آن تلاش کنند. سازمان بهداشت جهانی نیز در قطعنامه ۵۱/۱۰ مصوب ۱۹۹۸ شبیه سازی انسانی را به لحاظ اخلاقی غیر قابل قبول و مغایر شأن و منزلت انسانی دانست.^{۲۴} سازمان بهداشت جهانی خواستار اقدامات تقنینی از سوی دولت‌ها در جهت ممنوعیت عملی این اقدام گردید. این روند در جامعه بین المللی به تدوین اعلامیه سازمان ملل متحد در سال ۲۰۰۵ منجر شد^{۲۵} که مجدداً از تمامی دول با صراحت خواست تمامی صور شبیه سازی انسانی را که مغایر شان و کرامت انسانی است، ممنوع سازند. با این وجود باید اذعان کرد که در سطح منطقه‌ای، به استثنای اتحادیه

²¹ See the Universal Declaration on the Human Genome and Human Rights,

²² International Convention against the Reproductive Cloning of Human Beings

²³ The General Conference of UNESCO and endorsed by the General Assembly of the United Nations by resolution 53/152 of 9 December 1998

²⁴ The World Health Organization states in Resolution WHA 51.10 of 16 May 1998. See also WHO resolution 50.37

²⁵ The United Nations Declaration on Cloning of 8 March 2005

اروپا^{۲۶} که با تدوین ماده ۱ گامی موثر و تحسین برانگیز در این راه برداشته است، تاکنون شاهد حرکت موثری در این راستا نبودیم.

حاکمیت جهانی:

نگاهی گذرا به وضعیت تقنینی کشورهای مختلف گواه این واقعیت است که بخشی از کشورها، به ویژه کشورهای پیشرفته، به لحاظ قانونگذاری گام‌های مثبتی در این راه برداشته‌اند، اما کشورهای در حال توسعه، به استثنای چند کشور، به این موضوع مهم که مباحث اخلاقی و مذهبی و اجتماعی بنیادینی را مطرح می‌کند و اتفاقاً جوامع آنها در این زمینه، آسیب‌پذیرتر هستند، توجه کافی نداشته‌اند و متأسفانه در تهیه و تدوین قوانین، تلاش و حرکتی انجام نپذیرفته است.

عده‌ای از حقوق‌دانان و اعضای کمیته اخلاق زیستی بر این باورند که در جهت حاکمیت جهانی و اعمال قانونی این امر، باید برای تدوین و تصویب معاهده‌ای الزام آور مطابق حقوق بین‌الملل که تعهدات حقوقی را بر دولت‌ها اعمال نماید، اقدام کرد. این پیشنهاد اگرچه در مقام طرح موضوع به اهمیت اقدامات الزام آور اشاره می‌کند اما با عنایت به نگرش متفاوت دولت‌ها و نیز روند طولانی تدوین چنین معاهده‌ای، به‌زودی امکان‌پذیر نیست. از این رو، در نشست فوق‌الذکر با توجه به مفهوم حقوق بین‌الملل عرفی در حقوق بین‌الملل، هیأت ایرانی پیشنهاد کرد که بیش از تلاش در جهت تدوین کنوانسیون الزام‌آور، مناسب است با در نظر گرفتن نظر مثبت غالب کشورها درباره شبیه‌سازی انسانی و تفکیک آن از مباحث درمانی، به اجماع بین‌المللی و حاکمیت حقوق عرفی بین‌المللی در این باب توجه گردد. این پیشنهاد که با عنایت به ساختار حقوق بین‌الملل تحقق‌پذیرتر است، مورد توجه کمیته اخلاق زیستی قرار گرفت. در پایان مقرر گردید نظرات کارشناسان و نمایندگان دول حاضر عضو در تکمیل نسخه نهائی گزارش‌های کمیته اخلاق زیستی یونسکو مورد توجه قرار گیرد.

²⁶ Additional Protocol to the Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine of the Council of Europe, on the Prohibition of Cloning Human Beings, adopted in 1998.